

BEVEZETÉS

A Szegedi Alföldkutató Bizottság megalakításának és működésének a létrehozói szándéka szerint az volt a célja, „hogy egyetemünk egyes intézeteiben örvendetesen fellendült tudományos munkásságnak ama részét, amely az Alföld tudományos kutatásával foglalkozik, összhangba hozza, a szegedi egyetemről kiinduló Alföldkutatásnak határozottabb célt tűzzön ki, és az eddig párhuzamosan haladó munkásságot lehetőleg közös mederbe terelje. Az összehívóknak meggyőződése, hogy a legeredményesebb ez a kutató munka akkor lesz, ha csendben, de annál céltudatosabban és annál kitartóbban végezzük. Egyetemi érdeket látunk azonban abban, hogy ennek a kutatómunkának az eredményei kifelé láthatókká és érezhetőkké váljanak. Szükség van erre nemcsak azért, mert egyik-másik kollégánk intézetében folyó értékes munkásságáról sok esetben maguk az egyetem professzorai sem tudnak, de szükséges azért is, mert az egyik intézetben elért eredményeket a többi intézet is értékesítheti. Tekintettel pedig arra, hogy anyagi erőink belátható időn belül még igen szűkösek lesznek, nagy eredményeket várunk attól, ha ez a munkásság egységes, céltudatos szervezettséggel folytattatnék a jövőben.” (Kogutowicz, 1927.; Kogutowicz, 1928.)

Jelen kötet ennek a Szegeden megszervezett tudományos szakmai egyesületnek a struktúráját, intézményi hátterét, valamint a szerteágazó két évtizedes tevékenységének eredményeit tekinti át a főbb tudományok és gazdasági ágak szerint csoportosítva

levéltári dokumentumok, korabeli hírlapi források, statisztikai adatok, a bizottság saját egykori kiadványai és a szakirodalomban megtalálható elszórt adatok, utalások alapján. A témához felhasznált levéltári dokumentumok kapcsán figyelembe kell venni, hogy a bizottság eredeti irattári iratai nem maradtak fenn, ezért a szegedi egyetem érintett fakultásainak, a Rectori Hivatalnak és a felettes minisztériumnak az iktatott iratai mellett a fontosabb szereplők személyes levelezését, naplóját voltam kénytelen felhasználni. Céлом, hogy a történések részletes bemutatásával felhívjam a figyelmet a bizottság elvégzett munkájára és annak kisugárzó hatására, az egykori példa számos elemének mai alkalmazhatóságára. A nagyszámú korabeli forrás segítségével korrigálhatóak az 1945 utáni szakirodalom súlyos tévedései. Utóbbira szemléletes példát nyújt Fodor Ferenc sok szempontból kiváló tudománytörténeti monográfiájának téves megállapítása: „Mikor 1927-ben a szegedi egyetemen megalakult az Alföldkutató Bizottság, ezt azzal indokolták, hogy már a debreceni egyetemnek is volt egy hasonló szervezete a Tisza István Tudományos Társaság Honismertető Bizottsága néven, s ennek később volt egy nyírségi albizottsága is. Arra is hivatkoztak, hogy a Földrajzi Társaságnak is van Alföldi Bizottsága. A szegedi Bizottság pontosan ki is kerekítette a maga kutatási területét a Körösök vonalától délre és a Duna–Tisza köze déli felét. Ígérték ennek a területnek archeológiai, művelődéstörténeti, nyelvészeti, néprajzi,

földrajzi, szociográfiai, közegészségügyi, biológiai, földtani, fizikai-kémiai, erdészeti és mezőgazdasági feldolgozását, ilyen szakosztályai is alakultak; egyszóval ugyanúgy indult, ahogy a Cholnoky elnöklete alatt álló Alföldi Bizottság, de éppen olyan keveset is végzett, mint amaz.” (Fodor, 2006.)

A most bemutatásra kerülő korabeli dokumentumok, újságcikkek, kiadványok és statisztikai adatok százai meggyőzően bizonyítják, hogy a szegedi bizottság munkássága a valaha volt legnagyobb és legsikeresebb tudományos programot valósította meg. Annak következtében nemcsak számottevő új tudományos eredmény látott napvilágot, de a Dél-Alföld több tízezer tanyai, falusi és városi lakosának javultak az életkörülményei, jövedelmi és kulturális viszonyai. Az Alföldkutató bizottságnak köszönhetően egyetlen hazai egyetem sem gyakorolt akkora hatást a régió gazdasági, társadalmi és kulturális fejlődésére, mint a szegedi.

A kötet megszületésének előzménye a 2009-ben, akkori levéltári munkatársammal Kiss Róbert Károllyal megkezdett dokumentumgyűjtő és -feltáró munka, valamint a 2013-ra elkészült előzetes összeállítás. Az azóta eltelt évtizedben intenzíven folytattam a kutatást több levéltár, könyvtár és múzeum kézirati anyagának áttekintésével, s mára elérkezett az idő a monografikus közzétételre.

A kötet összeállításához rengeteg önzetlen segítséget és több hasznos útmutatást kaptam az érdi Magyar Földrajzi Múzeum munkatársaitól, elsősorban Kubassek János nyugalmazott igazgatótól, Puskás Katalin igazgatóhelyettestől és Leviczki Anita múzeumi adattárostól. Jól alkalmazható meglátásokkal, a téma kutatása indokoltságának, fontosságának alátámasztásával és a 2013-ban összeállított első kézirat lektorálásával segített a Szegedi Tudományegyetem részéről Mezősi Gábor, Csatári Bálint és Barna Gábor. A többéves anyaggyűjtés és a kézirat elkészítése folyamán nagyon sok segítséget kaptam kollégámtól, Gausz Ildikótól, aki mind a szükséges dokumentumok és képek összegyűjtésében, mind az elemző munkában sokat tett hozzá a formálódó monográfiához.

Kötetem megjelenése a sorozatszerkesztő Pál-Molnár Elemér bizalma és hathatós segítségével révén valósult meg. A nyomdaköltség fedezetét a Nemzeti Kulturális Alap Könyvtárak és Levéltárak Kollégiumának 208188/00042. számú pályázata, valamint a Szegedi Tudományegyetem támogatása fedezte. Ezúton is köszönöm mindannyiuk segítségét.

Szeged, 2024. január 31.

Vajda Tamás